

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОНТОЛОГІЧНИХ ДОКТРИН МОРМОНІВ ТА СВІДКІВ ІЄГОВИ

У статті проводиться компаративний аналіз онтологічних доктрин віровчення мормонів та Свідків Єгови, виявляються специфічні особливості онтології віровчень релігійної організації Свідків Єгови та Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, порівнюються такі категорії як буття людини, Бога, світу, матерії, причини руху, сутність духу, онтологія пекла і специфіка майбутньої трансформації матеріальної природи. З'ясовуються принципові відмінності поглядів мормонів і свідків Єгови на буття та інші онтологічні категорії від вчення традиційних християнських напрямів. Розглядається відношення мормонів та Свідків Єгови до держави, державних і суспільних інститутів, військової служби та інших християнських течій. Здійснюється короткий огляд стану наукової розробки проблеми та аналізується якість проведених досліджень. Визначаються причини протиріч, які виникають зі специфічності нових релігій між віровченнями, релігійною позицією і державою. Даються пропозиції щодо подальших досліджень.

Ключові слова: онтологічна доктрина, буття, матерія, дух, рух, душа, віровчення, Трійця, Свідки Єгови, мормони, Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів, Зовнішня темрява, Духовна В'язниця, Царство слави.

Постановка проблеми та її актуальність. У західному і східному суспільствах християнство представлено багатьма конфесіями, союзами церков і деномінаціями. Основні традиційні напрямки, якими є православні, католики, протестанти, будують своє віровчення і онтологічну доктрину навколо Священного Писання християн – Біблії. Серед усього цього конфесійного різноманіття особливо яскраво своїм релігійним світоглядом і подекуди культом з-поміж усіх церков і об'єднань виділяються Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів (мормони) та релігійна організація Свідків Єгови.

Специфічність віровчення мормонів та Свідків Єгови породжують багато протиріч і непорозуміння, неприйняття іншим світом, а часом необґрунтовану критику навколо цих конфесій у суспільстві. Ситуація ускладнюється ще й тим, що всі традиційні напрямки як католики і православні, так і протестанти заперечують взагалі належність мормонів і єговістів до християнства. Заперечують свою належність до традиційних напрямів і самі послідовники цих релігій, але впевнено визначають себе справжніми християнами і відкидають традиційне християнство як таке, що відійшло від істини і зіпсувалося.

Таким чином екуменічний діалог між мормонами і єговістами між собою та традиційним християнством стає майже неможливим, що веде до релігійних та соціальних конфліктів. Дослідження онтологічних доктрин віровчення Свідків Єгови і мормонів допоможуть зрозуміти світи, в якому живуть мільйони віруючих, а також їх відношення до об'єктивної і соціальної реальності, що в свою чергу допоможе знизити градус конфліктності, непорозуміння і змінити ставлення до інших. За таких умов вивчення онтологічних особливостей специфічного віровчення мормонів і Свідків Єгови набувають суттєвого значення і актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження новітніх релігійних течій і рухів, в тому числі неохристиянства, до якого належить Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів, фактично розпочалося в Україні нещодавно, існує вкрай мало робіт. Важливий внесок по проблематиці новітніх релігій, зокрема віровчення мормонів, здійснили співробітники Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди Филипович Л., Дудар Н [5], Колодний А. [8, 9]. За результатами роботи відділу релігієзнавства в 2010 році видано дослідження нових релігій в Україні [6], де серед іншого розглядаються основні моменти віровчення мормонів. Титаренко

В.В. освітлює діяльність нехристиянських організацій в Україні [14]. Поки що чи не єдине в Україні спеціальне дослідження присвячене діяльності Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, в тому числі онтологічна складова вчення, проведене Колодним А.М., за результатами якого було видано брошуру [8] і монографію [9]. Краща ситуація спостерігається з вивченням релігійної організації і віровчення Свідків Єгови. Серед вітчизняних і закордонних дослідників проблемами віровчення Дослідників Священного Писання займалися Уолтер Мартін [15], Дремлюг Ю. [4], Мелтон Дж. [20], Елбакян Е. [18], Яроцький П. [19].

Метою дослідження є компаративний аналіз онтологічних доктрин віровчення Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів та релігійного об'єднання Свідків Єгови. Для досягнення мети поставлені **завдання**:

- виявити специфічні особливості онтології віровчення релігійної організації Свідків Єгови та Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів;
- порівняти онтологічні доктрини мормонів і Свідків Єгови, зокрема: буття людини, бога, світу, матерії, руху, духу, пекла і майбутньої трансформації матеріальної природи;
- визначити принципові відмінності онтологічних поглядів Свідків Єгови та Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, окреслити їх принципову відмінність від традиційного християнства;
- проаналізувати відношення релігійних громад мормонів і Свідків Єгови до держави, державних інститутів і суспільства загалом як результат осмислення буття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні релігієзнавці не мають однозначної думки щодо конфесійної приналежності мормонів і Свідків Єгови. Їх по-різному класифікують, відносячи до певних релігійних течій з огляду на власні наукові погляди. Іноді переважають релігійні і політичні установки дослідників, які відносять послідовників цих конфесій до так званого маргінального чи парахристиянства. Попри це, більшість науковців сходиться на тому, що ці релігійні об'єднання відносяться до новітніх релігійних течій, але належать до реставраціонізму, тобто виникли на ґрунті протестантизму під час Великого Пробудження в США.

Обидві релігії виникають у ХІХ ст. в Сполучених Штатах Америки: спочатку Джозеф Сміт засновує Церкву Ісуса Христа в 1830 році, яка була перейменована пізніше в Церкву Ісуса Христа Святих Останніх Днів, а згодом у 1870 році Чарльзом Тейзом Расселом започатковано рух «Дослідників Священного Писання», який в 1931 році отримав назву «Свідки Єгови» [10, с.684].

З моменту виникнення релігійна організація Свідків Єгови взяла курс на нове, відмінне від всіх існуючих християнських конфесій тлумачення Біблії, в той час як мормони поставили під сумнів правильність біблійного перекладу і долучили до корпусу священних писань додаткові книги втраченого на їх думку Євангелія.

З самого початку власної історії мормони намагалися співпрацювати з державою, створювати власні установи і активно змінювати ситуацію навколо себе. Побудова суспільства за мормонським типом підштовхувала до спроб керівництва державними установами та балотуватися на виборах. Це ми бачимо і сьогодні, коли мормони беруть участь у державному управлінні США на найвищих посадах, а представник Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, член Республіканської Партії США Мітт Ромні змагався з Бараком Обамою у 2012 році за президентське крісло .

Мормони активно служать народу і державі тієї країни, де вони є громадянами. Водночас єдиний центр усієї релігійної організації знаходиться в місті Солт-Лейк-Сіті штату Юта. Служба в армії є особистою справою чи громадським обов'язком члена Церкви. За такої ситуації серед мормонів спостерігається дуже велика кількість військовослужбовців, для яких Церква розробила навіть спеціальний набір одягу. Все це пов'язується з Уложеннями Віри, які слугують певною альтернативою до традиційного Символу Віри: «Ми віримо в підлеглисть монархам, президентам, правителям і урядовцям, дотримуючись закону, шануючи і підтримуючи його», – заповідь бути законослухняними

громадянами і дотримуватися законів тієї держави, на якій перебуває чи проживає віруючий, визначеними часом і місцем [УВ 1:12].

На відміну від всіх християнських напрямів мормони не вважають Біблію головним джерелом Божого Одкровення. Більш того, в Уложеннях Віри сказано: «Ми віримо, що Біблія – це слово Боже настільки, наскільки правильно її перекладено; ми також віримо, що Книга Мормона – це слово Боже» [УВ 1:8].

Отже, з наведеного можна бачити, що Книга Мормона [7] є найбільшим авторитетом для послідовників Джозефа Сміта ніж Біблія, яка була записана набагато пізніше після подій, які в ній описані. Все це викликає найбільшу критику і великий сумнів належності Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів до християнства.

Очевидно, що найбільш правильним перекладом є англомова версія Біблії за редакцією короля Якова I (*King James Version*), як найбільш вірна передача змісту священного передання, яку використовують самі мормони. Проте неангломовні віруючі Церкви можуть і використовують будь-який біблійний текст, вважаючи священними з них 39 книг Старого Заповіту (Завіту) і 27 книг Нового Заповіту, які входять у версію короля Якова [2].

Не вдаючись у подробиці, слід наголосити, що Книга Мормону фактично є найголовнішим джерелом віровчення – «ще одним Євангелієм», про що написано на обкладинці офіційного видання, яке містить розповідь про Ісуса Христа ще за багато років до його народження аж до перших століть нашої ери уже після його смерті .

Книга Мормона складається з 15 книг: 1. Перша книга Нефія, 2. Друга книга Нефія, 3. Книга Якова, 4. Книга Еноша, 5. Книга Ярома, 6. Книга Омнія, 7. Слова Мормона, 8. Книга Мосії, 9. Книга Алми 10. Книга Геламана 11. Третій Нефій 12. Четвертий Нефій 13. Книга Мормона 14. Книга Етера 15. Книга Моронія [22].

Учення і Завіти складаються з 138 розділів, 2-х офіційних декларацій та передмови зі свідчення дванадцятьох [16]. Майже всі розділи (за винятком 3-х) написані засновником Джозефом Смітом у період з 1823 по 1844 рік і дають детальний виклад вчення мормонів у різних аспектах, починаючи від моральних настанов (заборони куріння, вживання кави, алкоголю, наркотиків, чаю та ін.) і закінчуючи онтологічними аспектами буття (властивість матерії, співвідношення духу і матерії тощо). Офіційні декларації прийняті набагато пізніше з метою зміни устрою церкви і мормонської сім'ї – ліквідація полігамії та дозвіл іншим (не європейцям) мати священство в Церкві.

Однак, з точки зору онтологічної доктрини найбільш цікавою є четверте джерело корпусу Священних Писань святих останніх днів – Дорогоцінна Перлина [3]. Невеличка за обсягом вона містить найбільш стислу і загальну інформацію щодо онтології, історії (написаної самим Смітом) і основних догматів мормонів, яка записана у 5 книгах: Книга Мойсея, Книга Аврама, Джозеф Сміт – Матвій, Джозеф Сміт – Історія, Уложення Віри.

Таким чином, корпус Священних Писань Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів складається з 4 книг: Біблії [2], Книги Мормона [7], Учень і Завітів [16] та Дорогоцінної Перлини [3].

Зовсім інша ситуація спостерігається з тлумаченням і дослідженням Біблії у Свідків Єгови, що особливо викликає неприйняття іншими християнськими напрямами і окремими державами. Діяльність організації заборонена на території багатьох держав, в тому числі Китаї, Ірані, Іраку і Росії. Так, виходячи з біблійного твердження, що «Князь світу цього – Сатана» за вченням Свідків Єгови, будь-яка держава виступає засобом цього самого Сатани, а тому послідовникам категорично забороняється служити в армії, віддавати честь прапору, брати участь у виборах та займати пости в державному апараті. Вони утримуються від вступу у профспілки, категорично відкидають деякі форми медичного лікування (зокрема переливання крові) .

Свідки Єгови в центр свого вчення ставлять біблійну хронологію «кінця часів» та необхідність заміни сучасних суспільних режимів теократичним царством Єгови .

На відміну від мормонів Свідки Єгови не мають власного корпусу священних книг, а виступають дослідниками Біблії – Священного Писання, яке складається з 66 книг (39-ти

Старого і 27-ми Нового Заповіту). Переклад Біблії здійснюється організацією самостійно, оскільки багато слів, на думку послідовників, перекладено не вірно, через що втрачається істинний зміст. Однак, відмінний від традиційного, переклад спричиняє великий супротив як в католицькому, так і протестантському суспільстві. Особливої гостроти і вираження ця проблема набула в Росії, коли судом першої інстанції було прийняте рішення як про заборону діяльності релігійної організації Свідків Єгови, так і про визнання екстремістським одного з перекладів Біблії. Згодом Апеляційним судом рішення нижчестоящего суду було залишено без змін [13].

Таким чином, специфічне розуміння Біблії і поглядів на буття, а також неправильний переклад з давньогрецької і давньоєврейської мов окремих слів призводить до заборон, а часто і до обмеження свободи совісті. Попри це, в арсеналі Свідків Єгови існує багата література і методичні вказівки по вивченню і дослідженню Священного Писання, найбільшими серед яких є періодичні видання «Пробудись!» та «Вартова Башта» загальним тиражем понад 20 млн примірників на більш, ніж 130-ти мовах світу.

Онтологія – це філософська наука про буття як таке. Онтологія в її релігійному вимірі по суті зводиться до буття Бога, світу і людини. Ці три елементи постають у нерозривній єдності в будь-якій онтологічній складовій будь-якого віровчення будь-якої релігії. Онтологічну доктрину Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів можна охарактеризувати наступним чином:

- вона в своїй основі базується на християнському віровченні, а саме: заснування світу шляхом сотворіння, віра у потойбічне життя, існування Трійці та ін.;
- існуванням доземного життя в духовній оболонці;
- розгляд духу як субстанції, що не може існувати поза матерією; за вченням пророків Церкви «будь який дух – матерія»;
- вічність людини як духовно-матеріальної істоти, яка існувала в духовній оболонці до сотворіння світу і власного народження, так і буде існувати впродовж вічності;
- розглядається природа Трійці як трьох різних осіб в єдиній справі по упорядкуванню матерії, сотворіння Всесвіту, спасіння людства відповідно до божого «Плану Спасіння»;
- Бог-Отець (Небесний Батько) і Бог-Син (Ісус Христос) мають досконалі фізичні тіла, а отже наділені тілом з «плоті і кісток». За образом Отця створена людина;
- Ісус Христос творить Світ за проектом Бога-Отця ;
- Святий Дух є духовною субстанцією, тобто, як це впливає з віровчення мормонів, наділений деякою тонкою матеріальною оболонкою;
- Сатана після Бунту був скинутий з Небес (матеріального світу системи Колоб) і теж став духовною субстанцією;
- таку ж саму природу, як Сатана мають і всі ангели, які пали разом із дияволом;
- майбутній матеріальний світ чекає трансформація на три Царства Слави, поза межами якого у світі невпорядкованої матерії і хаосу (Зовнішній темряві) будуть знаходитись всі вічні духовні субстанції, які не змогли потрапити до царств через свої вчинки.

Мормони вірять в те, що Бог-Отець і Бог-Син мають досконалі фізичні тіла, а всякий дух є теж матерією, але менш досконалою. Виключенням стає Святий Дух, який є певною «досконалою духовною матерією». «Дух є матерія , але більш тонка чи чиста » [УЗ 93:29].

Отже, виходячи з онтологічної доктрини мормонів, існує як мінімум декілька видів матерій. Це не матерії у фізичному значенні (різні стани речовини і все інше, що наповнює Всесвіт), а щось інше. Причина руху досить складна і має свої відмінності в кожному окремому випадку в залежності від світу. Існує як мінімум три Всесвіти: Колоб (Небеса), Невпорядкований Космос (Хаос), Фізичний Світ, створений Христом, в якому живуть сучасні люди. Фізична матерія збігається за смыслом і з розумінням сучасної науки, однак крім неї існує:

- «тілесна» матерія Всесвіту Колоб, з якої створені вічні і безсмертні тіла;
- вічна духовна матерія, яка існує на Колобі та в потойбічному земному світі;
- матерія невпорядкованого Космосу;
- матерія майбутніх царств слави та ін.

Таким чином, вчення мормонів являє собою послідовний матеріалізм з розробленою системою тонких матерій, чим наближається до східних релігій та багатьох новітніх рухів, особливо Нью Ейдж. Однак, зберігаючи християнську основу, релігійна доктрина Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів класифікується як неохристиянство.

Онтологічні категорії матерії і духу у віровченні Свідків Єгови не мають такої детальної розробки як в онтологічній доктрині Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів. Фактично існує матерія в звичному фізичному розумінні, яка буде більш досконалою з приходом Царства Божого та незримий дух, яким наділені істоти духовного світу, однак не людина. Дух людини є тим, що надає їй сили до життя, її життєва сила. Дух позначається єврейським словом «руах» або грецьким «пневма». «Дух – це незрима сила, іскра життя, яка підтримує життя всіх живих створінь» [17, с. 210].

Дух «руах», на думку свідків Єгови, щось схоже на електроенергію, яка оживляє різноманітні прилади. Без цієї енергії вони не можуть працювати. Людське тіло – це прилад, який не може не лише працювати, але й існувати без духу, та за його відсутності перетворюється на прах. Дух покидає тіло і воно помирає, а сам повертається до того, хто його людині дав – до Бога. Таким чином, справжній і єдиний володар духу – це єдиний Бог, Єгова, який має силу оживляти і воскрешати, як він і зробив у випадку з воскресіння Ісуса Христа. Христос, за вченням єговістів, є сином божим, його першим створінням, але не богом. Всі воскресіння зроблені Ісусом Христом походять від Отця. Таким чином, Свідки Єгови відкидають Трійцю, як язичницький елемент, а місця Біблії, де міститься натяк на це, вважають пізнішою підробкою [12].

Таким чином, Святий Дух не є особою, а є дієвою силою Бога, тобто силою в дії. Фактично, Святий Дух – це втілення духа «руах», який є незримим, безплотним, але набуває видимих ознак та має силу, а оскільки не є особою бога за своєю природою, то у літературі Свідків Єгови пишеться з маленької букви [12].

Душа і дух є абсолютно різними категоріями у віровченні Дослідників Священного Писання. Український термін «душа» передається давньоєврейською «несеш» та грецькою «психе». Оскільки дух є тією життєдайною силою, що запалює існування людини і підтримує в ній життя, то душа і є самим цим життям. Без Духу Душа існувати не може так як і тіло, а отже душа смертна і помирає разом зі смертною плоттю. Таким чином, яскраво проглядається вплив філософії Аристотеля [1], де душа є формою і сутністю живої матерії, оскільки нею наділені і тварини. Душа – це реалізація здатності до життя, однак дух є ентелехією, скритою силою, яка переводить зі стану можливості в стан дійсності. Дух – це актуалізація, він здійснює те, що потенційно закладено в тілі, тобто бути людиною і жити людським життям.

Отже, існує два світи: світ матеріальний і світ духовний (безплотний), Бог Єгова є джерелом руху, а святий дух його дієвою (творчою) силою. Водночас Ісус Христос є першою створеною істотою, яка, за твердженням товариства, в духовному світі була Архангелом Михаїлом.

В теології мормонізму матеріально-духовний світ, в якому живуть боги – Отець, Син і Святий Дух, а також всі люди до їх земного життя є споконвічним. Всі незрозумілі моменти вирішуються наступним чином - Бог ще не відкрив людині, час для цього ще не настав, отже і Священне Писання є незакінченим. Однак, наш світ був створений Христом за наказом Отця, але не з нічого, а з матерії хаосу:

«... І Господь показав мені, Аврааму, розуми, що були організовані, перед тим, як світ був; і серед них усіх було багато благородних і великих;

І Бог побачив ці душі, що хороші вони, і Він стояв посеред них, і Він сказав: Цих я зроблю своїми правителями, бо Він стояв серед тих, хто були духами, і Він бачив, що вони хороші; і Він сказав мені: Аврааме, ти – один з них, тебе було обрано до того, як ти народився.

І стояв один серед них, який був подібний Богові, і Він сказав тим, хто був разом з Ним: Ми зійдемо, бо є простір там, і ми візьмемо з цієї матерії, і ми зробимо землю, на якій вони зможуть жити» [Авраам 3: 22-25].

Отже, розробивши план сотворіння, Бог-Отець приступає до його реалізації :

«І Господь сказав : Кого мені послати? І відповів один подібний Синові Людини: Ось Я, пошли Мене. І другий відповів і сказав: Ось я, пошли мене. І Господь сказав: я пошлю першого.

А другий розгнівався і не зберіг свого першого стану. І того дня багато послідувало за ним» [Авраам 3: 27-28].

Цей уривок з Книги Аврама показує як відбулося гріхопадіння Люцифера, сина Божого, який хотів стати творцем і як Ісус отримав дозвіл на сотворіння. Христос став деміургом, фактично Іеговою Старого Завіту та згодом Спасителем, який призведе до трансформації Всесвіту. Люцифер – Сатаною і через бунт втратив досконале матеріальне тіло, був вигнаний з Колобу в духовному тілі і став злом у нашому Всесвіті. Оскільки Сатана вічний, то наприкінці часів він буде вигнаний за межі Всесвіту в Зовнішню Темряву (яка теж є певною розрідженою протоматерією).

Після смерті фізичного тіла людина опиняється в тілі духовному. В залежності від стану благочестя і праведності вона перебуватиме або в Раю, або в Духовній В'язниці, які фактично є станами, до яких себе при житті довела себе людина своїми вчинками, а не конкретними місцями, до свого воскресіння. Духовна В'язниця не є вічною мукою чи покаранням, а тимчасовим заходом для очищення, вивчення Священного Писання і пізнання.

В залежності від праведності фізичне тіло людей чекає трансформація в одному з трьох царств слави, які фактично є певними вимірами, що існують паралельно. Ці виміри є ієрархічними від менш досконалого до більш досконалого, однак матерія в них буде іншою, а всі тіла – безсмертні та нетлінні. Лише найгірші люди (такі як Каїн, наприклад) будуть вигнанні разом з Сатаною в Зовнішню Темряву, а отже остаточної смерті людини як такої фактично не існує. Смерть – це лише перехід від одного стану до іншого [21].

Воскресіння у плоті і життя на землі в досконалому матеріальному тілі є тим, що об'єднує і мормонів, і свідків Єгови. Однак, на цьому схожість і закінчується. На відміну від мормонів, де життя після смерті продовжується в духовному світі, дослідники Писання стверджують, що під час смерті дух відходить, душа помирає, а тіло чекає могила. Ситуація не зміниться аж до кінця світу. Після Армагеддону Царем Світу стане Христос і розпочнеться воскресіння більшості померлих людей. Земля стане іншою, зміниться система управління, а очевидно, що з початком воскресіння зміниться і весь матеріальний світ. Яким він буде, зрозуміти важко, оскільки вчення Свідків Єгови зупиняється лише на практичних моментах і акцентує увагу на спасінні і воскресінні праведних у раю на Землі. Крім того, Дослідники Священного Писання вказують на 144 000 праведників, які будуть існувати в духовному світі і будуть вести боротьбу з Сатаною, в той час як воскреслі на Землі будуть знаходитись осторонь цієї битви [15].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Віровчення Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів і Свідків Єгови багато в чому принципово відрізняються від традиційних християнських напрямів, зокрема:

1. Ставленням до державних інститутів. Якщо мормони сприймають державу загалом позитивно і не відрізняються від інших, то Свідки Єгови, навпаки, вважають її та інші існуючі системи управління засобом Сатани.

2. Священні Писання. Корпус священних писань Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів складається з 66 книг Біблії, додаткових 15 книг Книги Мормони, Дорогоцінної Перлини та Учень і Завітів, в той час як Свідки Єгови, визначаючи Священним Письмом лише Біблію, відрізняються специфічністю її трактування і перекладу, а також використанням цілого ряду допоміжної методичної літератури щодо правильного дослідження.

3. Онтологічні категорії мормонізму і доктрини Свідків Єгови багато в чому перекликаються з сучасною філософією та традиційним християнством, але мають власне забарвлення, яке властиве новітнім релігійним рухам, особливо це стосується майбутньої трансформації матерії і життя після смерті в матеріальному тілі.

4. Природа Бога. Якщо мормони не відкидають Трійцю, але трактують її по-своєму, то Свідки Єгови не визнають її зовсім. Є лише один Бог в одній особі – Єгова, натомість у мормонізмі Бог-Отець і Син окремі особи та мають досконалі матеріальні тіла. Святий Дух

є виключенням, чие тіло складається з особливої «духовної» матерії, оскільки будь який дух – матерія.

5. Природа Пекла. На відміну від традиційного християнства, пекла у віровченні Свідків Єгови і пекельних вічних мук як таких немає взагалі, карою за гріхи є небуття і остаточна смерть. У Мормонів в свою чергу є цілих «два пекла»: Духовна В'язниця і Зовнішня Темрява.

6. Мормони дають чітку і досить виразну картину існування майбутнього трансформованого світу, в якому буде жити людина. Цей новий матеріальний світ складається з телестіального, терестріального і целестіального царств слави [11, с.78]. Крім того, в онтологічній доктрині Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів існує узгоджене матеріальне вчення, яке суттєво відрізняється від позиції будь якого християнського напрямку.

Трансформація світу, за віровченням Свідків Єгови, менш визначена, однак має як матеріальний, так і духовний аспект буття.

Більшість моментів щодо матеріального і духовного компонентів у релігійному світогляді, а також їх взаємодія у вченні Свідків Єгови є невизначеними у порівнянні з мормонами, акцент ставиться суто на практичну мету – спасіння, воскресіння і життя вічне. Натомість мормони намагаються пояснити об'єктивну реальність з позицій власної онтологічної доктрини. Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів наголошує на тому, що фізична матерія є проміжним станом еволюції, а весь всесвіт рухається до досконалості. Безкінечна досконалість і вдосконалення на різних рівнях, вічність матерії і безсмертя людини та всіх розумних істот – ось основні принципи онтології мормонізму. Свідки Єгови навпаки вважають фізичну матерією зіпсованою гріхопадінням через діяльність диявола, продуктом якого є страждання, вічність – це дар, а не властивість, який отримують лише праведні і обрані.

Перші мормони на теренах сучасної України з'являються ще за часів перебудови у 1988-1990 рр., однак офіційно Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів була зареєстрована в червні 1991 р. після візиту Президента Церкви з дружиною у Київ. Свідки Єгови з'являються набагато раніше, ще за часів Російської імперії, і вже в сталінські часи зазнали переслідування. З незалежністю ситуація змінилася на краще, однак традиційні християнські напрямки, особливо православні, сприймають молоді релігії вороже чи в кращому випадку несерйозно. виправити ситуацію можна лише через діалог, дотримання законодавства про свободу совісті, проведення відповідних досліджень.

За час офіційного існування Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів в Україні, релігієзнавство дуже повільно просувається у процесі вивчення мормонізму. Частково це пояснюється і молодістю самого вітчизняного релігієзнавства, частково – повною відсутністю досліджень у колишньому СРСР, зокрема і в УРСР. Дослідження релігійного вчення і організації Свідків Єгови має більш довгу історію, але здебільшого дослідження проводились упереджено з атеїстичними чи певними релігійними установками.

Сучасні дослідження мають керуватися принципом об'єктивізму і історичності при дослідженні таких принципово важливих питань як розвиток новітніх релігійних рухів в Україні, особливо стосовно нетрадиційного християнства. Враховуючи ріст чисельності віруючих і числа релігійних громад Свідків Єгови і Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, а також швидкі темпи зміни суспільного життя і людської об'єктивної дійсності, подальші об'єктивні дослідження в даній сфері є науково необхідними і затребуваними сучасним суспільством.

Література

1. Аристотель. Метафизика // Сочинения в 4-х томах. – Том 1. – М: Мысль, 1976. – 550 с.
2. Біблія. – К: Українське біблійне товариство, 2007. – 1375 с.
3. Дорогоцінна Перлина. Ukrainian. – SLC (Utah): The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints "Intellectual Reserve. Inc.", 2005. – 72с.
4. Дремлюг Ю. Jehovah's Witnesses [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20120310114912/http://www.militia-dei.spb.ru/?go=mdbase&id=355> (дата звернення: 01.11.2017).
5. Дудар Н. Нові релігійні течії: Український контекст (огляд, документи, переклади) / Н. Дудар, Л. Филипович. – Київ: Наук. думка, 2000. – 132 с.

6. Історія релігії в Україні. Том VIII. Нові релігії України./ За ред. А.Колодного. – К., 2010.
7. Книга Мормона. Ukrainian. – SLC (Utah): The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints “Intellectual Reserve. Inc.”, 2005. – 636 с.
8. Колодний А. Н. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів. Брошура. / А. Колодний – К., 2001. – 56 с.
9. Колодний А.Н. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів: церква мормонів у світі й Україні. / А.Н. Колодний – Київ: УАР, 2010. – 120 с.
10. Лубський В.І. Історія релігій./ В.І. Лубський – К: Центр учбової літератури, 2009. – 776 с.
11. Панцир А.М. Відновлене Євангеліє: Місія мормонів // Zbiór raportów naukowych na materiałach międzynarodowej naukowoci – praktycznej konferencji «science – od teorii do praktyki» (29.03.2013 – 31.03 – 2013). – Sopot: Wydawca „Diamond trading tour”, 2013. – S. 68-83.
12. Свідетели Иеговы. Официальный сайт [Електронний ресурс]: Что такое святой дух? Библейский ответ –Режим доступу: <https://www.jw.org/ru/библейские-учения/вопросы/что-такое-святой-дух/> (дата звернення: 01.11.2017).
13. Свідетели Иеговы в России [Електронний ресурс]: Апелляционный суд оставил без изменений незаконное решение о переводе Библии – Режим доступу: <https://www.jw-russia.org> (дата звернення: 01.11.2017).
14. Титаренко В.В. Неохристиянські церкви в релігійному житті України / В.В.Титаренко // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Наук.зб. Чернівці, 2003. – Вип.163–164. Філософія. – С. 139-140.
15. Уолтер Мартин. Царство культів [Електронний ресурс]: Мормонизм – Церковь Иисуса Христа Святих Последних Дней - Режим доступу: <http://www.reformed.org.ua/2/409/6/Martin> (дата звернення: 01.11.2017).
16. Учення і Завіти. Ukrainian. – SLC (Utah): The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints “Intellectual Reserve. Inc.”, 2006. – 348 с.
17. Чему на самом деле учит Библия? Russian. – Germany: Wachturm-Gesellschaft, Selters /Taunus, 2005. – 224 с.
18. Элбакян Е. С. Церковь Иисуса Христа святых последних дней: история и современность/ Е. С. Элбакян // «Вестник Московского Университета». Серия 7. Философия. №3 М., 2003. – С. 44-69.
19. Яроцький П.Л. СВДКИ ЄГОВИ [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Svidky_jehovu (дата звернення: 01.11.2017)
20. Melton J.G. Jehovah's Witness [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://global.britannica.com/topic/Jehovahs-Witnesses> (дата звернення: 01.11.2017).
21. MormonWiki [Електронний ресурс]: Електронна енциклопедія мормонізму – Режим доступу: <http://www.mormonwiki.com/> (дата звернення: 01.11.2017).
22. The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints [Електронний ресурс]: Офіційний англомовний сайт Церкви Ісуса Христа Святих Останніх днів. – Режим доступу: <http://www.lds.org> (дата звернення: 01.11.2017).

Literatura

1. Arystotel'. Metafyzyka // Sochynenyua v 4-kh tomakh. – Tom 1. – М: Мысл', 1976 . – 550 s.
2. Bibliya. – К: Ukrayins'ke bibliyne tovarystvo, 2007. – 1375 s.
3. Dorohotsinna Perlyna. Ukrainian. – SLC (Utah) : The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints “Intellectual Reserve. Inc.”, 2005. – 72 с.
4. Dremlyuh Yu. Jehovah"s Witnesses [Elektronnyy resurs]: – Rezhym dostupu: <https://web.archive.org/web/20120310114912/http://www.militia-dei.spb.ru/?go=mdbase&id=355> (data zvernennya: 01.11.2017).
5. Dudar N. Novi relihiyni techiyi: Ukrayins'kyu kontekst (ohlyad, dokumenty, pereklady) / N. Dudar, L. Fylypovych. – Kyiv: Nauk. dumka, 2000. – 132 с.
6. Istoriya relihiyi v Ukrayini. Tom VIII. Novi relihiyi Ukrayiny./ Za red. A.Kolodnoho. – К., 2010.
7. Knyha Mormona. Ukrainian. – SLC (Utah): The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints “Intellectual Reserve. Inc.”, 2005. – 636 с.
8. Kolodnyy A. N. Tserkva Isusa Khrysta Svyatykh ostannikh dniv. Broshura. / A. Kolodnyy – К., 2001. – 56 s.
9. Kolodnyy A.N. Tserkva Isusa Khrysta Svyatykh ostannikh dniv: tserkva mormoniv u sviti y Ukrayini. / A.N. Kolodnyy – Kyiv: UAR, 2010. – 120 s
10. Lubs'kyu V.I. Istoriya relihiy./ V.I. Lubs'kyu – К: Tsentr uchbovoyi literatury, 2009. – 776 s.
11. Pantsyr A.M. Vidnovlene Yevanheliye: Misiya mormoniv // Zbiór raportów naukowych na materiałach międzynarodowej naukowoci – praktycznej konferencji «science - od teorii do praktyki» (29.03.2013 – 31.03-2013). – Sopot: Wydawca „Diamond trading tour”, 2013. – S. 68-83.
12. Svydetely Yehovy. Ofytsyal'nyy sayt [Elektronnyy resurs]: Chto takoe svyatoy dukh? Bybleyskyu otvet – Rezhym dostupu: <https://www.jw.org/ru/bybleyskiye-uchenyua/voprosy/chto-takoe-svyatoy-dukh/> (data zvernennya: 01.11.2017).
13. Svydetely Yehovy v Rossyy [Elektronnyy resurs]: Apellyatsyonnyy sud ostavyl bez yzmenenyy nezakonnoe reshene o perevode Byblyu – Rezhym dostupu: <https://www.jw-russia.org> (data zvernennya: 01.11.2017).
14. Tytarenko V.V. Neokhrystyyans'ki tserkvy v relihiynomu zhytti Ukrayiny / V.V.Tytarenko // Naukovyy visnyk Chernivets'koho un-tu. Nauk.zb. Chernivtsi, 2003. – Vyp.163–164. Filozofiya. – S. 139-140.

15. Uolter Martyn. Tsarstvo kul'tov [Elektronnyy resurs]: Mormonyzm – Tserkov' Yysusa Khrysta Svyatıkh Poslednykh Dney – Rezhym dostupu: <http://www.reformed.org.ua/2/409/6/Martin> (data zvernennya: 01.11.2017).
16. Uchennya i Zavity. Ukrainian. – SLC (Utah): The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints “ Intellectual Reserve. Inc.”, 2006. – 348 c.
17. Chemu na samom dele uchyт Byblyya? Russian. – Germany: Wachturm-Gesellschaft, Selters / Taunus, 2005. – 224 c.
18. Əlbakyan E. S. Tserkov' Yysusa Khrysta svyatykh poslednykh dneı: ystoriya y sovremennost'/ E. S. Əlbakyan // «Vestnyk Moskovskoho Unyversyteta». Seryya 7. Fylosofiya. №3 M., 2003. – С. 44-69.
19. Yarots'kyı P.L. SVIDKY YeHOVY [Elektronnyy resurs]: – Rezhym dostupu: http://www.history.org.ua/?termin=Svidky_iehovy (data zvernennya: 01.11.2017)
20. Melton J.G. Jehovah's Witness [Elektronnyy resurs]: – Rezhym dostupu: <https://global.britannica.com/topic/Jehovahs-Witnesses> (data zvernennya: 01.11.2017).
21. MormonWiki [Elektronnyy resurs]: Elektronna entsyklopediya mormonizmu – Rezhym dostupu: <http://www.mormonwiki.com/> (data zvernennya: 01.11.2017).
22. The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints [Elektronnyy resurs]: Ofitsiynny anhlomovnyy sayt Tserkvy Isusa Khrysta Svyatykh Ostannikh dniv. – Rezhym dostupu: <http://www.lds.org> (data zvernennya: 01.11.2017).

Andriy Pantsyr

Comparative analysis of the ontological doctrines of Mormons and Jehovah's Witnesses

In this article appearance and the development of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints and the religious organization of Jehovah's Witnesses will be analyzed, as modern, Christian religions, drawing from the Articles of Faith, and Sacred and Church published texts of Mormons alike and the view of Jehovah's Witnesses on God and the Bible. Special attention is accented on morally ethical, humanitarian, cosmological and cosmogonical aspects of the teaching of the Church. The article will give the information concerning the expansion and Growth, Functionality and Activity as an organizations in the world as well as in Ukraine.

A thorough historical and ontological comparison is given. Showing the Locations of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints and the religious organization of Jehovah's Witnesses on a Modern religion based geographical map of the world, and gives predictions of the further Growth and Activity.

In the article ontological studies of the doctrine of the Mormons and the religious organization of Jehovah's Witnesses will be analyzed, the specific features of the ontology of beliefs of the religious organization of Jehovah's Witnesses and the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints will be revealed, comparing such categories as the existence of man, god, world, matter, causes of motion, essence of spirit, ontology of hell and the specificity of the future transformation of material nature. The principal differences between the views of Jehovah's Mormon and Jehovah's Witnesses on existence and other ontological categories from the doctrine of traditional Christian trends will be found.

A brief overview of the state of the scientific development of the problem is carried out and the quality of the research carried out is analyzed. Proposals for further research are given.

Keywords: Church, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Modern Religion, Mormons, Mormonism, Jehovah's Witnesses, Articles of Faith, Bible, Book of Mormon, Doctrine and Covenants, Pearle of Great Price, existence of man, God, world, matter, causes of motion, essence of spirit, ontology of hell.

Надійшла до редакції 14.09.2017 р.